

Lietuvos logistikos kryptys globalizacijos kontekste

Įvadas

Globalizacijos procesai daro milžinišką įtaką visoms gyvenimo sritims, veikloms ir procesams. Globalizacija, suvokiama kaip procesų interaktyvus vyksmas ir sparti sisteminė integracija, tapo įmanoma tik šiuolaikinių komunikacinių technologijų dėka. Vienas esminių globalizacijos padarinių – globali ekonomika, pagrįsta ekonominiu veiksnių ir rinkų globalia sąveika. Net ir svarbiausios pramonės šakos bei progresyvios rinkos nėra globaliai integruotos, taigi, negali būti įvardintos globaliomis. Darbo, finansų ir kitos esminę įtaką ekonominei plėtrai darančios rinkos yra toli nuo visa apimančios integracijos. Susiduriama su įvairiais veiksniais, ribojančiais procesų ir rinkų globalizaciją. Šie apribojimai palaikomi nacionalinių ar regioninių vyriausybių, siekiant apsaugoti nacionalines ir regionines rinkas bei stiprinti šalies ar regiono konkurencingumą.

Dabartiniu metu daug diskutuojama apie pasaulinę finansų krizę ir jos sukeltas ekonomikos problemas, taupymo priemones ir diržų veržimosi būtinybę. Tačiau žymiai rečiau kalbama apie tai, kokių kelių mes išeisime iš, atrodo, jau nebeišvengiamo šalies ekonomikos nuosmukio, kokie mūsų ūkio sektoriai galėtų būti įvardyti kaip potencialūs proveržio iš ekonomikos krizės sektoriai. Tuo tarpu šis klausimas yra tokios pat svarbos, kaip ir augančio biudžeto deficito suvaldymas arba racionalios taupymo politikos priemonių parengimas.

Globalizacijos veikiamų šalių ekonomikos konkurencingumas vis labiau priklauso nuo gabenimo ir paskirstymo sistemų plėtros. Gebėjimas laiku sukaupti reikiamus išteklius ir operatyviai pateikti vartotojui gaminį (produktą) ar paslaugą tampa vienu iš svarbiausių verslo sėkmės garantų. Lietuva turėtų maksimaliai pasinaudoti globalizacijos sukeltais tarptautinės prekybos ir transportavimo srautų pokyčiais, siekiant aprėpti platesnį tarptautinį transportavimo ir paskirstymo paslaugų segmentą. Taigi Lietuvos transportavimo ir paskirstymo sektorius sėkmės atveju galėtų tapti proveržio sektoriumi, traukiančiu visą šalies ūkį iš ekonomikos augimo lėtėjimo ar nuosmukio.

Problema: Darbe iškėliau tokią problemą: kaip globalizacijos reiškinys įtakoja Lietuvos logistikos strategijos pokyčius.

Tyrimo metodologija pagrįsta teorinėmis logistikos sistemos sudedamųjų dalių koncepcijomis. Teorinį tyrimo pagrindą sudaro XX ir XXI amžiaus mokslininkų R.C. Altman, M. Guillen, M. Christopher, R. Palšaitis ir k.t. globalizacijos sampratos bei veiksnių, logistikos sistemų tobulinimo, procesų valdymo bei kontrolės teorijos.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros šaltinių apžvalga bei analizė ir statistinis duomenų apdorojimas.

Tyrimo objektas: Lietuvos logistikos sistema globalizacijos kontekste.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti globalizacijos sampratą ir veiksnius bei pateikti Lietuvos logistikos strategijos modelį atsižvelgiant į globalizacijos veiksnius.

Globalizacijos sąvoka ir reikšmė

Globalizacija šiuolaikiniame Vakarų socialiniame moksle ir žiniasklaidoje tapo vienu iš dažniausiai vartojamų terminų. Kaip teigia (Held, 2002; McMillan, 2009) globalizacijos traktuotės ir su ja susijusios temos pakeitė

anksčiau madingą postmodernizmo sąvoką ir postmodernistinę analizę. Nedaug dabartinio pasaulio procesų yra suprantama ir vertinama taip skirtingai kaip globalizacija, nors neabejojama, kad tai objektyvus, tautų, bendruomenių, individų gyvenimą veikiantis, o ateityje dar labiau veikiantis reiškinys (Kuzmickas, 2004).

Terminas globalizacija kildinamas iš žodžio „*global*“ (angl. pasaulinis, visuotinis). Žodis *global* skirtingose kalbose gali įgyti skirtingas reikšmes, bet bendriausia jo reikšmė yra erdvinė geometrinė figūra. Anot Altman (2009), terminas *global* reiškia „visuotinai apsiimtą“. Tokią prasmę žodžiui *global* priskiria daugelis Vakarų Europos kalbų. Be to, šis žodis prancūziškai reiškia „vienarūšiškumą“. Taigi bendrai globalizacija reiškia tiek „vienarūšiškumą“, tiek „visuotinumą“.

Šiuo metu pastebima mokslinių straipsnių, publikacijų, nagrinėjančių globalizacijos problematiką, lavina. Įvairių mokslo sričių atstovai (daugiausia ekonomikos, sociologijos ir antropologijos) imasi nagrinėti globalizacijos problematiką. Guillen, (2000) pastebi, jog labiausiai globalizacijos problematikos imasi įvairių socialinių mokslų atstovai, kurie daugiausia apibendrina kitų autorių darbus. Šioje srityje ypač pasigendama mokslinių rezultatų, paremtų empiriniais tyrimais. Tačiau, anot Gylis (2008) publikacijų gausa nebūtinai reiškia, kad tema deramai ištirta, rezultatai brandūs, argumentai patikimi. Tyrėjai, žurnalistai, politikai nesutaria ir laisvai, subjektyviai interpretuoja daugelį pasaulinių reiškinių, o ypač globalizaciją. Dėl to kyla rimtų visų šių žmonių komunikacijos problemų, taip pat sunkumų, susijusių su tuo, jog esant didžiuliui nesusikalbėjimui vyksta savaiminių (reguliacinių) ir valdymo procesų deformacija, o tai galiausiai skatina tai, kas <...> yra vadinama antieconomika.

Autorius Kolodko (2000), kritikuoja dabar dažnai sutinkamą Globalizacijos supaprastintą apibūdinimą, kaip „naujas mąstymas“, „kapitalizmo stadija“ ar „vėlyvoji modernybė“. Mokslininkas išskiria penkis skirtingas koncepcijas, iš kurių jo nuomone, susideda šiandieninė globalizacijos sąvoka:

1) Pirmoji - internacionalizacija, kuri plačiąja prasme reiškia nevaržomus ryšius tarp skirtingų valstybių, tarptautinius mainus ar laisvą prekybą;

2) Dar vienas terminas, kurį įtraukia globalizacija - liberalizacija, kurios esmė – vyriausybių panaikinti apribojimai judėti tarp valstybių, taip kuriama atvira erdvė, pasaulinė ekonomika.

1 lentelė

Globalizacijos fenomeno savybės

Savoka	Aprašymas
Erdvė ir laikas	Istoriškai beprecedentinis globalinių srautų sąveikų ir tinklų intensyvumas, pasireiškiantis visose socialinėse sferose.
Organizacija	Institucionalizacija ir pasaulinio masto socialinių, politinių ir ekonominių jėgų stiprėjantys ryšiai.
Konjungtūra	Unikalus globalinės įtakos visuose socialinio gyvenimo aspektuose susiliejimas - nuo politikos iki ekologijos.
Skirtingas modalumas	Didėjanti visų migracijos formų reikšmė kultūrinėje ir ekologinėje globalizacijos formose šalia karinės, ekonominės ir politinės globalizacijos.
Lankstumas	Besiplečiantis pasaulinis elitas ir visuotinis pasaulinio tarpusavio ryšio supratimas.
Konkurencija	Didėjantis globalizacijos suvokimas skatina varžytis visose sferose nuo kultūrinės iki karinės.
Regionalizacijos	Šiuolaikiniai globalizacijos ir regionalizacijos procesai tapo viena kitą stiprinančiomis tendencijomis.
Vakarietinis	Didžioji globalizacijos istorijos dalis buvo pasaulio vakarietinis ir Vakarų valstybių kova dėl pasaulinės įtakos. Nors visos dar labai asimetriškos, šiuolaikinė globalizacijos formos tapo vis mažiau „eurocentrinės“ ir „atlantcentrinės“.
Teritoriškumas	Teritorija ir teritoriškumas lieka labai politizuoti, nors šiandien grėsmės teritoriškai integruotos į nacionalines valstybes jau nebėra tikrai išorinės ar karinės, karinė jėga jau nebėra vienintelis racionalus ar efektyvus instrumentas sienų perkėlimo klausimams spręsti.
Valstybės formos	Įvairios istorinės globalizacijos formos buvo susijusios su labai skirtingomis istorinėmis valstybių formomis.
Demokratinis valdymas	Globalizacija šiandien kelia visiškai neištirtas istorines politines ir normatyvines dilemas, kurios neturi analogų ankstesnėse epochose, pavyzdžiui: kaip suderinti teritoriškai išsišaknijusį demokratinį valdymą su transnacionaliniu ir globaliniu socialinio-ekonominio gyvenimo organizavimu.

Šaltinis: A. Grižas (2006)

3) Universalizacija - universalus, globalus kultūros ar tam tikrų reiškinių suvokimas, „pasaulinis“ matymas.

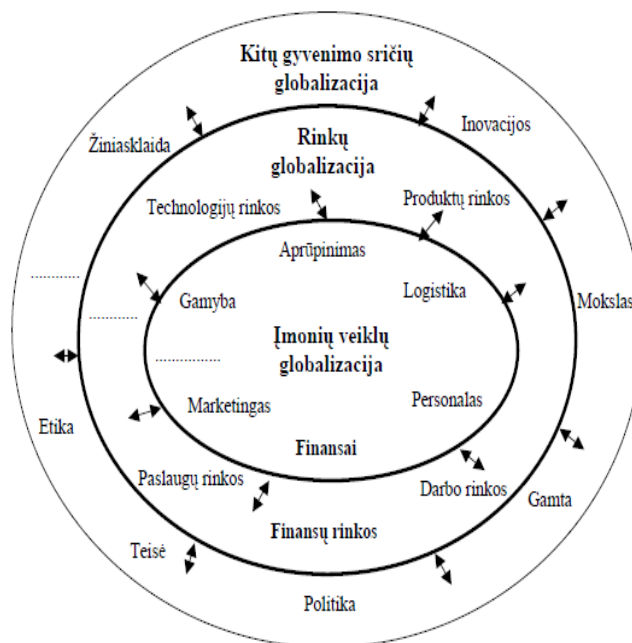
4) Modernizacija arba vesternizacija, kuri daugelio autorių dar vadinama kaip „amerikonizacija“. Modernizacija ar vesternizacija taip pat reiškia lokalių kultūrų nunykimą. Geriausias to pavyzdys, visuotinis televizijos kanalų (CNN, BBC ir kt.), greito maisto restoranų McDonald's ar Holivudo filmų įsigalėjimas, kurie išstumia vietinę produkciją ir tampa jos pakaitalais.

5) Deteritorizacija, kuri reiškia geografinių sienų, ribų nunykimą, socialinės ir geografinės erdvės nesutapimą. Daugelis mokslininkų (.....) abibūdindami deteritorizaciją naudoja *globalaus kaimo* metaforą.

Svarbiausi globalizacijos veiksniai – ekonominis, informacinis ir technologinis – pakeitė žmonijos egzistencijos sąlygas tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai iš pačios esmės.

Grižas (2006) išskiria tokias pagrindines savokas apibūdinančias globalizacijos fenomeno savybes:

Taigi galima teigti, kad ekonomikos globalizacijos institucijos „rinka“ ir „įmonė“ yra dominuojantys globalizacijos objektai. Globalizacija daugelio mokslininkų apibūdinama kaip neatsiejama nuo rinkos ekonomikos sistemos (Hosseinizadeh, 2010). Finansų rinkos ir įmonių veiklos globalizacijos procesas stipriai veikia ne tik įmonių veiklos pasirinkimus, bet ir įmonių kapitalo struktūros sprendimus, lemiančius įmonių veiklos efektyvumo mastą ir vertės augimo galimybes. Globalizacija sudaro sąlygas įmonėms naudotis naujomis ir įvairiomis finansavimo galimybėmis, kurios skatina atitinkamai keisti ir valdyti kapitalo struktūrą, kurios pasirinkimo ir formavimo tendencijų teorinis ir empirinis tyrimas pradėtas atlikti palyginti neseniai, praėjo šimtmečio viduryje.

1 pav. Įmonių veiklos globalizacijos sąveika su rinkų globalizacijos tendencijomis

Šaltinis: Ciburienė (2009)

Galima konstatuoti, kad įmonės yra globalizacijos veiksnio formavimosi pradininkės, kurios skverbiasi į kitų šalių rinkas, su siekiu realizuoti savo produkciją. Finansų rinkų globalizacijos aspektai reikšmingi įmonių kapitalo struktūros sprendimams tuo, kad įmonės nebėra vien tik savarankiškai valstybės viduje veikiantys ūkio subjektai, jos yra veikiamos tarptautiniu rinku, kuriu sudedamoji dalis yra finansų rinkos, verčiančios įmones tobulinti, plėsti savo veiklą ir prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos sąlygų.

Globalizacijos ir logistikos kryptys

Vienas iš globalizacijos fenomeno bruožų yra valstybių suvereniteto mažėjimas tiek dėl jų tarptautinių įsipareigojimų išaugimo, tiek dėl tokių globalių problemų, kaip aplinkosauga ar ginklų neplatinimas, kurių valstybės

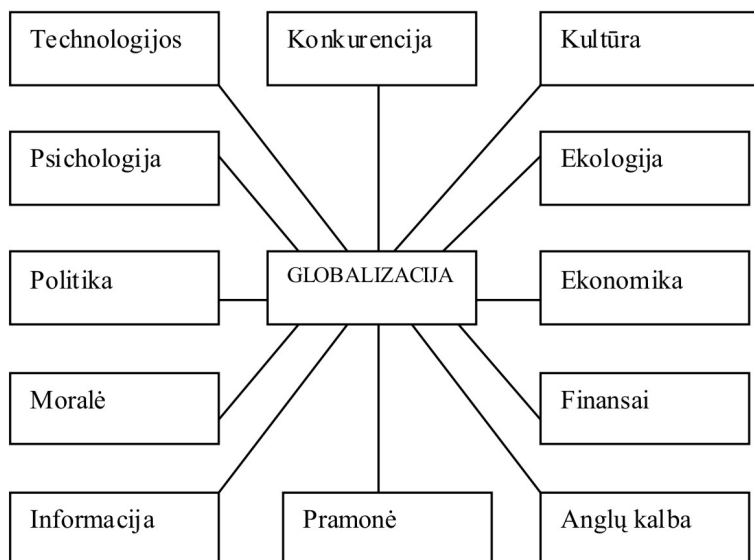
pačios vienos nėra pajėgios išspręsti. Tarptautinės organizacijos riboja valstybių suverenitetą, nes valstybės, tapdamos jų narėmis, prisiima atitinkamus įsipareigojimus, kuriuos privalo vykdyti. Pavyzdžiui, Lotynų Amerikos šalys yra įsiskolinusios tiek Pasaulio Bankui, tiek Tarptautiniam valiutos fondui (TVF), o šios organizacijos savo ruožtu gali daryti spaudimą šioms šalims, kad jos vykdytų atitinkamą politiką, manipuliudamos įsiskolinimų sumažinimu ar grąžinimo terminais. Europos Sąjunga (ES) didina jos valstybių-narių tarpusavio ekonominę priklausomybę, o tam tikros sritys, pavyzdžiui, muitai trečiosioms šalims, yra reguliuojamos Europos Komisijos.

Bauman (1998) išskiria pasaulinio masto persisluoksniavimo procesą, kuriam vykstant susidaro nauja pasaulinė socialinė kultūrinė hierarchija. Iš esmės jis kalba apie didėjančią ekonominę atskirtį tarp išsivysčiusių ir besivystančių pasaulio valstybių: apie 80 proc. pasaulio gyventojų gyvena valstybėse, kurių BNP sudaro apie 15-20 proc. viso pasaulio BNP. Rinkos liberalizacijos programos besivystančiose valstybėse sukelia priešingus rezultatus, t.y. didelis nedarbas, valstybės nėra pajėgios užtikrinti efektyvios socialinės apsaugos ir pan. Be to, dėl pigios darbo jėgos Vakarų investuotojai linkę steigti savo firmų filialus ir pan., tačiau valstybės nėra apsaugotos nuo tarptautinio kapitalo srautų nepastovumo ir, pasikeitus sąlygoms, kompanijos greitai savo investicijas gali perkelti į kitą valstybę.

Teoriškai dėl globalizacijos poveikio ekonomikai turėtų nykti skirtumai tarp pragyvenimo lygio skirtingose valstybėse. Tai būtų galima pasiekti tik tuo atveju, jei skurdžiosios valstybės vystytųsi greičiau nei turtingosios tarptautinėje rinkoje. Visgi apie 4/5 eksporto besivystančiose valstybėse sudaro neapdirbtos žaliavos, tačiau realiai jau pagamintų produktų poreikio augimas yra didesnis nei žaliavų poreikio didėjimas (Bauman, 1998).

Taip pat ir naujosios technologijos, komunikacijų tinklas naudojami selektyviai, nes ne visos technologijos yra prieinamos besivystančioms valstybėms. Pavyzdžiui, kai kurios Afrikos šalys, turinčios svarbių ekonominių šaltinių, yra ekonomiškai neišsivysčiusios, jų administracinis personalas nepatyręs, blogai parengtas, susiduria su savo galimybių trūkumais, kurie lemia informacijos trūkumą, riboja jos įgijimo galimybes.

Ž. Šilėnas (2006) išskiria tokias pagrindines globalizacijos plėtros kryptis (žr. 2 pav.).

2 pav. Globalizacijos plėtros kryptys

Šaltinis: Šilėnas (2006).

Vienas svarbiausių XX a. pabaigos – XXI a. pradžios informacinės ekonomikos sistemos arba informacinės ekonomikos bruožų buvo finansų institutų pavertimas nacionalinės ir tarptautinės sąsąskaitos centrais bei finansų globalizacija. Teigiami ir neigiami finansų globalizacijos vertinimai paaiškinami naujos pasaulio ekonomikos konfigūracijos atsiradimu: perėjimu nuo reguliuojamos valstybės sistemos prie liberalaus pinigų srautų valdymo modelio. Svarbiausieji veikėjai šioje finansų rinkoje yra globaliniai instituciniai investuotojai į naujas institucine formas – finansų konglomeratus, vienijančius bankus, draudimo, pensijų ir investicijų fondus

bei kitas finansų srities institucines kompanijas – institutus, skirstančius ir perskirstančius tarptautinius finansų išteklius (Lezgovko, 2003)

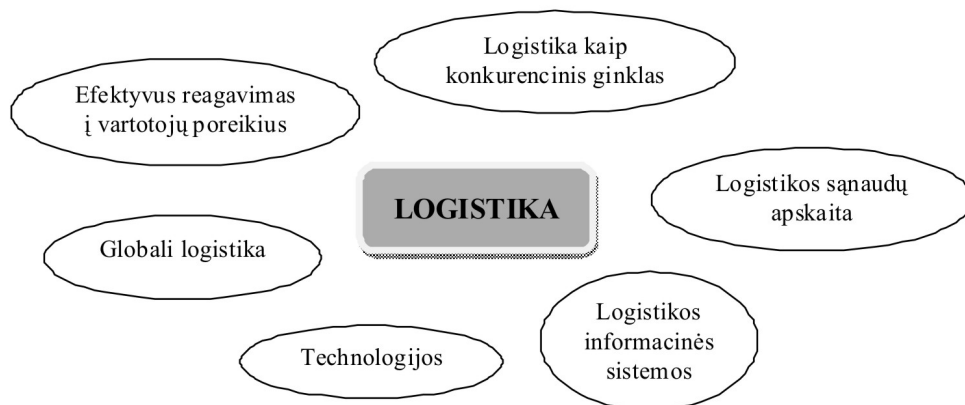
Pasaulio finansų rinka yra visuma finansų-kredito organizacijų, kurios veikiančios kaip tarpininkai, perskirsto pasaulio mastu finansų aktyvus tarp kreditorių ir paskolų gavėjų, finansų išteklių pardavėjų ir pirkėjų. Pasaulio draudimo rinka, kuri yra viena iš finansų rinkos, egzistuojančios kaip savarankiškas ekonomikos fenomenas ir besiformuojančios kaip nacionalinių ir regioninių rinkų visuma, sudėtinių dalių, įtakojama globalizacijos proceso permainų, patiria daugelį permainų (Lezgovko, 1998).

Spręsdama įstojimo (įvyko 2001 m.) į Pasaulio prekybos organizaciją bei savo, kaip lygiaverčio ekonominio partnerio tarptautinėje gamybinėje, finansinėje, technologinėje integracijoje, vaidmens stiprinimo klausimus Lietuva vis labiau įsijungia į pasaulinį darbo pasidalijimą, pasaulio finansų rinką, tarptautinę prekių ir paslaugų prekybos sistemą. Didžia dalimi šie procesai liečia nacionalinę draudimo rinką ir daro iš esmės svarbią įtaką jos formavimo ir valstybinės politikos draudimo srityje nustatymo procesams.

Globalizacija veikia žmonių kasdienę praktiką, pavyzdžiui, vartojamų prekių pasirinkimo supanašėjimą, bet kultūriniai skirtumai, apimantys tiek pasaulėžiūrą, tiek įsitikinimus, tiek atitinkamas tradicijas, anaipol neišnyko. Kai kurių valstybių, visuomenių priešišumą JAV ar apskritai Vakarų valstybėms galima suvokti kaip priešinimąsi vesternizacijai arba amerikanizacijai, siekiant išlaikyti savo kultūrinį išskirtinumą bei tapatumą. Netgi Vakarų Europos valstybėse stiprėja kraštutinės dešinės partijos, pasižyminčios nacionalistine retorika ir griežtais pasisakymais imigrantų klausimais (Lezgovko, 1998).

Daugelyje šalių įmonės tradiciškai organizuojamos pagal rinkodaros ir gamybos funkcijas. Dažniausiai rinkodara suprantama kaip pardavimo procesas, o gamyba – produkto gaminimas. Nors vargu ar verslo žmonės sutiktų, kad jų verslo organizavimo struktūra yra tokia paprasta, vis tik daugelis įmonių vadovų daugiausia dėmesio skiria šioms funkcijoms, o kitas operacijas, pavyzdžiui, transportavimą, sandėliavimą, apsirūpinimą, apskaitą traktuoja kaip pagalbines. Toks požiūris iš dalies suprantamas, nes įmonė negali pagaminti ar parduoti savo produkcijos, kiti dalykai jai mažai rūpi. Tačiau daugeliui įmonių pavojinga dirbti pagal tokį paprastą modelį, nes jame nenumatyta veikla tarp gamybos, pirkimo ir vartojimo momentų, tai yra logistinė veikla, daranti įtaką ir rinkodaros, ir gamybos efektyvumui (Palšaitis, 2010).

Logistikos vaidmuo, siekiant įmonei įvertinti ar įgyti konkurencinį pranašumą rinkoje, vis didėja ir įgauna didesnę svarbą. Logistikos vadybininkai turi spręsti iškilusias problemas, siekdami įmonės tikslų, tobulinti savo veiklą. Reikėtų išskirti šias perspektyviausias logistikos procesų tobulinimo kryptis (žr. 3 pav.).

3 pav. Logistikos tobulinimo kryptys

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

Efektyvus reagavimas į vartotojų poreikius derina kelias logistikos strategijas, siekiant pagerinti kompanijų konkurencingumą, tuo pat metu mažinant nuostolius tiekimo grandinėje. Efektyvaus reagavimo į vartotojų poreikius sistema jungia tokias strategijas (Palšaitis, 2010):

- Platus elektroninių duomenų perdavimo sistemų naudojimas tiekimo grandinėje
- Platesnis duomenų apie pardavimus perdavimas realiu laiku ir panaudojimas, vykdant logistinį aptarnavimą, taikant brūkšninį kodavimą.

- Glaudžių ryšių užtikrinimas tarp gamintojų, platintojų, tiekėjų ir vartotojų.
- Nuolatinis atsargų papildymas ir nepertraukiamas paskirstymas.

Atsargos valdomos „Just-in-time“ principu, o ne kaupiamos sandėliuose ar paskirstymo centruose. Perkrovimo vietoje prekės iš transporto priemonių yra iškraunamos viename sandėlyje, kur užsakymai vykdomi pagal parduotuvių paraiškas, tinkamai paruošiamos išvežti, pakraunamos į automobilius, kurie tiesiogiai pristato jas į parduotuves. Taigi kooperacija ir koordinavimas yra labai svarbūs, užtikrinant tinkamą automobilių pakrovimo ir iškrovimo eiliškumą, taip pat tinkamą prekių įvairovę.

Logistika kaip konkurencinis ginklas. Logistikos sistema gali tapti kompanijos konkurenciniu ginklu prieš kitas kompanijas. Efektyviai integruota logistikos sistema leidžia įmonei operatyviau ir kokybiškiau aptarnauti klientus bei prekių sandėliavimo, paskirstymo ir pristatymo darbus atlikti ženkliai mažesniais kaštais. Visa tai ir suteikia kompanijai konkurencinį pranašumą.

Logistikos sąnaudų apskaita. Integruotosios logistikos koncepcijos taikymo ir naudojimo efektyvumui didinti būtina atlikti bendrųjų logistikos sąnaudų analizę. Logistikos vadybą reikia sutelkti ties nustatyto klientų aptarnavimo lygio bendrųjų logistikos sąnaudų mažinimu.

Logistikos procesų kaštų apskaitą rekomenduojama vesti nuolat. Efektyviausia logistikos procesus būtų skaidyti į atskiras grupes ir analizuoti atskirų grupių kaštus. Tik tokiu atveju ženkliai lengviau galima pastebėti momentus, kur galima sutaupyti ar kokių logistikos procesų tiesiog atsisakyti.

Globalios logistikos plėtrą sąlygoja liberalios tarptautinės prekybos augimas, tai reiškia, kad laikui bėgant nyksta tam tikri prekybiniai suvaržymai, gausėja tarptautinių prekybinių susivienijimų, organizacijų, net gi tam tikri regionai turi bendrą valiutą (Europos Sąjunga). Kitaip tariant, prekėms tampa vis lengviau judėti iš vieno pasaulio krašto į kitą. Globalios logistikos plėtra sąlygoja konkurencijos lygio padidėjimą tam tikrose, mažiau išsivysčiusiose regionuose: į vietines rinkas braunasi užsienio kapitalo galingesnės kompanijos. Tačiau tai gali turėti dvejopą poveikį: arba vietinės rinkos gamintojai ar prekybininkai bus sužlugdyti, arba tai paspartins vietinės rinkos technologinį bei žinių lygį sparčiai augti ir laikui bėgant pasivyti konkurentus ir svečių šalių.

Logistikos informacinės sistemos. Didžioji dalis kompanijos sugebėjimų išnaudoti savo konkurencinį pranašumą priklauso nuo esamos situacijos analizės bei vertinimo esamu laiku, todėl labai svarbu turėti tinkamas technologines priemones, kurios leistų surinkti ir apdoroti informaciją tam tikru momentu. Kitaip tariant, informacijos rinkimas ir valdymas apie konkurentus, rinkos pokyčius, vartotojų įpročius ir t.t. leidžia įmonei priimti teisingus strateginius sprendimus. Tai suteikia galimybę įvertinti klientų paklausą bei atsargų lygius, laiku atlikti veiksmus, kartu vengiant atsargų trūkumo ir įspėti klientus apie potencialius sunkumus (Palšaitis, 2010).

Technologijos. Pagrindinė technologijų plėtra vyksta informacinių technologijų srityje: keitimasis elektroniniais duomenimis, brūkšninis kodavimas, duomenų perdavimas pardavimų metu, satelitinis duomenų perdavimas ir t.t. Be to, automatinio sandėliavimo galimybių tobulėjimas turėtų orientuotas į logistikos technologijų atnaujinimo planus. Technologijos veikia logistikos personalo sąveiką su kitomis funkcinėmis sritimis, laiku leidžia gauti tikslesnę informaciją (Palšaitis, 2010).

Lietuvos logistikos kryptys globalioje aplinkoje

Naujasis tūkstantmetis mus pasitinka esminiais prekybos ir jos organizavimo pokyčiais. Vis ryškėja poslinkis elektroniniais ryšiais susieto pasaulio link. Šiame pasaulyje svarbiausiu gerovės ir užimtumo generatoriumi tampa ne tradiciškai patikima fizinė prekių gamyba, o idėjos, informacija ir paslaugos.

Kinta taisyklės, kurios galiojo verslui nuo pramonės revoliucijos laikų. Jų kontūrai išskysta, jos tampa nebe tokios aiškios. Vertikaliai integruotos korporacijos, kur viena organizacija aprėpia ir kontroliuoja visą vertės grandinę, darosi labiau išimtis nei taisyklė. Naujosios ekonomikos aplinkoje rinkos dinamika diktuoja tokį verslo modelį, kuris leis integruotis įvairiems vertės grandinės verslo partneriams. Įvairių informacinių technologijų panaudojimas leis sukurti modelį, kuris įgalins suburti labai sukoordinuotas prekybos bendruomenes, kurios galės veikti kaip virtualios įmonės.

Daugelyje pramonės šakų atsargų ir pardavimo sąnaudų sumažėjimas bei padidėję tiekimo grandinės efektyvumai tapo pagrindiniais vadybos prioritetais, kai pasaulinė konkurencija ir kintantys verslo modeliai nutrynė veiklas skiriančias ribas. Šie veiksniai reikalauja efektyvios ir našios prekybos ir komunikacijos tarp organizacijų, o tam reikia papildomų proceso technologijų, kurios įgalintų bendrauti su partnerių bendruomenėmis ir jų

tinklais beveik realiu laiku. Elektroninės tiekimo grandinės apimtis ir jos įdiegimo svarba labai priklauso ir nuo pramonės šakos, kuriai priklauso įmonė, pobūdžio.

Ankščiau Lietuvoje kompanijos steigdavo gamyklas užjūryje gaminių, tenkinančių vidaus paklausą, gamybai. Dabar, panaikinus barjerus prekybai ir išvysčius globalią transportavimo infrastruktūrą, mažiau gamyklų gali gaminti didesniais kiekiais ir patenkinti globalią, o ne vidaus paklausą (Christopher, 2007).

Paradoksalu, tačiau panaikinus globalizacijos barjerus, konkurencija paaštrėjo. Atsirandančios naujos besivystančios ekonomikos šalys (tarp jų ir Lietuva, plėtoja savo globalių galimybių pramonę. Tuo pačiu metu pokyčiai technologijoje didina gamybos efektyvumą, t.y. daugelis kompanijų įvairiose pramonės srityse gali pagaminti didesnius kiekius mažesnėmis sąnaudomis. Kaip šio proceso išdava daugelyje pramonės šakų susidarė per dideli gamybiniai pajėgumai, sąlygojantys dar didesnę konkurencinį spaudimą (Christopher, 2007).

Norėdamos išlikti konkurencingomis naujoje globalioje aplinkoje kompanijos turi nuolatos ieškoti būdų kaip mažinti sąnaudas ir gerinti aptarnavimą, t.y. tiekimo grandinės efektyvumo klausimai bus vis svarbesni.

Atsiradus globalizacijos tendencijai ir paplitus gamybos koncentravimui keliose vietose, pradėta plėtoti ir atsargų centralizavimo idėja. Pasinaudojus gerai žinomais statistiniais duomenimis, kad atsargų konsolidavimas, sumažinus jų laikymo vietų skaičių, padeda sumažinti bendrą atsargų poreikį, organizacijos pradėjo uždarinėti sandėlius, sujungdamos juos į regioninius paskirstymo centrus, aptarnaujančius daug didesnes zonas (Christopher, 2007).

Nors centralizavimas ir yra naudingas, vis labiau pripažįstama, kad dar didesnę naudą būtų galima gauti centralizuojant atsargas ne fizine prasme, tačiau laikant jas strategiškai arti vartotojo arba gamybos vietos ir jas valdant centralizuotai. Tai virtualių arba elektroninių atsargų koncepcija. Esmė ta, kad pasinaudojusi informacija, organizacija, gali sumažinti atsargas iki tokio pat lygio, kaip ir jas laikydama centralizuotai, tačiau išlaikant didesnę lankstumą, nes atsargos laikomos lokaliai. Kartu mažėja baudos už terminų nesilaikymą bei sąnaudos, patirtos dėl dvigubo apdorojimo, transporto išlaidos, išnyksta kitos problemos, susijusios su ilgesniu vamzdynu (Christopher, 2007).

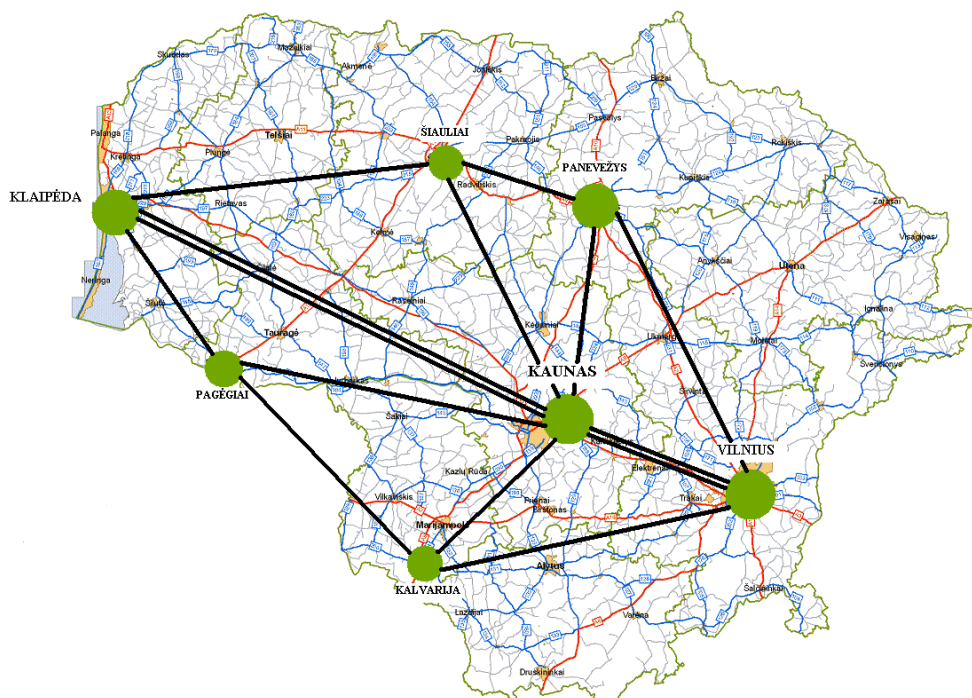
Anot M. Christopher (2007), daugelis organizacijų jau pripažįsta centralizuotą atsargų valdymą pasauliniu mastu. Norint dirbti sėkmingai, reikalinga informacinė sistema, suteikianti pilną paklausos matomumą nuo vieno iki kito vamzdyno galo laike, artimame realiam. Žinoma, centralizuoto atsargų laikymo sistemose paprastai padidėja transporto sąnaudos, nes gaminiai neišvengiamai keliauja didesniais atstumais, o norint garantuoti trumpą pristatymo vartotojams laiką, kartais naudojamas brangus ekspreso tipo pristatymo būdas.

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvos logistikos sistemoje vyko ženklaus pokyčiai. Lietuva pradėta vadinti logistikos šalimi, ji įgauna vis svarbesnį vaidmenį ne tik kaimyninių šalių ekonominiuose planuose, bet ir pritraukia Toliųjų rytų dėmesį rengiant užsienio prekybos strategijas.

Manau, šiuos pokyčius lėmė du istoriniai įvykiai per pastaruosius dvidešimt metų, tai yra: Lietuva tapo nepriklausoma šalimi (sugriuvo Tarybų Sąjunga) ir integraciją į Europos Sąjungos aljansą. 1990-aisiais metais Lietuva perėjo nuo planinės ekonomikos prie rinkos ekonomikos, tai pakeitė kitų Europos šalių požiūrį į Lietuvą ir jos ekonominį pajėgumą. 2004-aisiais metais Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, tai atvėrė Lietuvai prekybinius kelius į Europą bei supaprastino didžiąją dalį prekybinių procedūrų. Laikui bėgant Lietuva tapo patrauklia šalimi vystyti prekybinius ryšius. Šios šalies patrauklumą lėmė ir itin gera geografinė padėtis bei išvystyta žemės, oro bei vandens kelių infrastruktūra: neužšalantis jūrų uostas Baltijos jūroje, magistralinių kelių tinklai (VIA Baltica), geležinkelio kelių tinklas (RAIL Baltica). Lietuva turi ypač palankias sąlygas tapti tikra logistikos šalimi bei sujungti Vakarų Europos šalis su Azijos šalimis. Tam kad šis tikslas būtų įgyvendintas reiktų suformuoti modernią, efektyvią, centralizuotą logistikos sistemą, grįstą logistikos centrais, kuri pateikta 5 paveiksle.

Atsižvelgiant į Lietuvos didžiųjų miestų išsidėstymą geografinėje plotmėje bei kelių infrastruktūros išvystymo lygį pagrindinis ir centrinis visos Lietuvos logistikos centras turėtų būti Kaune. Žemėlapyje Kaunas vaizduojamas kaip centrinis Lietuvos miestas. Kaunas turi puikiai išplėtotą kelių infrastruktūrą (ši miestą kerta VIA Baltica, RAIL Baltica magistralės), oro uostą, paruoštą žemės sklypą su išplėtotu kelių infrastruktūra. Todėl, manau, iš Kauno būtų efektyviausia skirstyti produktus po visą Lietuvą bei planuoti maršrutą už Lietuvos sienos ribų.

Klaipėdos miestas būtų atsakingas už krovinių gabenimą bei skirstymą jūrų keliais. Šiame mieste yra neužšalantis jūrų uostas galintis priimti pakankamai didelius tanklaivius ir sutalpinti bei paskirstyti tūkstančius kontenerių per dieną.

4 pav. Globali Lietuvos logistikos sistema

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

Vilniaus logistikos centro paskirtis būtų paskirstyti krovinius rytinėje Lietuvos dalyje bei aprūpinti Baltarusijos rinką eksportuojamomis bei importuojamomis prekėmis.

Šiaulių ir Panevėžio logistikos centrai skirstytų krovinius šiaurinėje Lietuvos dalyje ir tiektų bei priimtų krovinius iš kaimyninių Baltijos šalių (Latvijos, Estijos) bei apjungtų Lietuvos ir Skandinavijos šalių krovinių srautus.

Pagėgių logistikos centro paskirtis būtų skirstyti krovinius eksportuojamus bei importuojamus iš Karaliaučiaus.

Kalvarijos logistikos centras būtų atsakingas už krovinių mainus su visa Vakarų Europa.

Manau, jog tokia logistikos centrų struktūra leistų Lietuvai efektyviai skirstyti krovinius ne tik šalies viduje bet ir sėkmingai vykdyti prekybinius mainus tiek su Vakarų Europos šalimis, tiek su Azijos šalimis. Būtų dėsninga, jei Lietuva taptų pagrindiniu prekių mainų tiltu jungiančiu Vakarų Europos šalis su Azijos šalimis. Būtent tokius tikslus Lietuvai kelia susisiekimo ministras Eligijus Masiulis. Ministras 2010 metų Rugsėjo mėnesio 24 dieną, dalyvaudamas „Baltijos ekonomistų forume“ Rygoje, pažymėjo, jog Lietuva turėtų išnaudoti savo palankią geografinę padėtį plėtojant užsienio prekybos ryšius, bei pasidžiaugė, jog šio tikslo siekiant, jau pakankamai daug nuveikta: magistralė VIA Baltica jau pastatyta, geležinkelio kelias RAIL Baltica planuojamas baigti 2014 metais, Klaipėdos jūrų uosto iškrautų krovinių kiekiai sparčiai auga, Vilniaus, Kauno, Palangos oro uostai skraidina vis daugiau žmonių.

Manau, įvertinus jau nuveiktus darbus bei įgyvendinus darbo autoriaus numatytą logistikos centrų plėtrą Lietuva kelių metų laikotarpyje gali tapti tikra logistikos šalimi jungiančia Vakarų Europos šalių prekybinius kelius su Azijos šalių prekybiniais keliais.

Išvados

Vienas esminių globalizacijos padarinių – globali ekonomika, pagrįsta ekonominiu veiksnių ir rinkų globalia sąveika. Net ir svarbiausios pramonės šakos bei progresyvios rinkos nėra globaliai integruotos, taigi, negali būti įvardintos globaliomis. Darbo, finansų ir kitos esminę įtaką ekonominei plėtrai darančios rinkos yra toli nuo visaapimančios integracijos. Susiduriama su įvairiais veiksniais, ribojančiais procesų ir rinkų globalizaciją.

Šie apribojimai palaikomi nacionalinių ar regioninių vyriausybių, siekiant apsaugoti nacionalines ir regionines rinkas bei stiprinti šalies ar regiono konkurencingumą.

Teoriškai dėl globalizacijos poveikio ekonomikai turėtų nykti skirtumai tarp pragyvenimo lygio skirtingose valstybėse. Tai būtų galima pasiekti tik tuo atveju, jei skurdžiosios valstybės vystytųsi greičiau nei turtingosios tarptautinėje rinkoje. Visgi apie 4/5 eksporto besivystančiose valstybėse sudaro neapdirbtos žaliavos, tačiau realiai jau pagamintų produktų poreikio augimas yra didesnis nei žaliavų poreikio didėjimas.

Globalizacija veikia žmonių kasdienę praktiką, pavyzdžiui, vartojamų prekių pasirinkimo supanašėjimą, bet kultūriniai skirtumai, apimantys tiek pasaulėžiūrą, tiek įsitikinimus, tiek atitinkamas tradicijas, anaipol neišnyko. Kai kurių valstybių, visuomenių priešišumą JAV ar apskritai Vakarų valstybėms galima suvokti kaip priešinimąsi vesternizacijai arba amerikanizacijai, siekiant išlaikyti savo kultūrinį išskirtinumą bei tapatumą.

Logistikos vaidmuo, siekiant įmonei įvertinti ar įgyti konkurencinį pranašumą rinkoje, vis didėja ir įgauna didesnę svarbą. Logistikos vadybininkai turi spręsti iškilusias problemas, siekdami įmonės tikslo, tobulinti savo veiklą. Reikėtų išskirti šias perspektyviausias logistikos procesų tobulinimo kryptis: efektyvus reagavimas į vartotojų poreikius, logistika kaip konkurencinis ginklas, logistikos sąnaudų apskaita, globali logistika, logistikos informacinės sistemos, technologijos.

Daugelis organizacijų jau pripažįsta centralizuotą atsargų valdymą pasauliniu mastu. Norint dirbti sėkmingai, reikalinga informacinė sistema, suteikianti pilną paklausos matomumą nuo vieno iki kito vamzdyno galo laike, artimame realiam. Žinoma, centralizuoto atsargų laikymo sistemose paprastai padidėja transporto sąnaudos, nes gaminiai neišvengiamai keliauja didesniais atstumais, o norint garantuoti trumpą pristatymo vartotojams laiką, kartais naudojamas brangus ekspreso tipo pristatymo būdas.

Laikui bėgant Lietuva tapo patrauklia šalimi vystyti prekybinius ryšius. Šios šalies patrauklumą lėmė ir itin gera geografinė padėtis bei išvystyta žemės, oro bei vandens kelių infrastruktūra: neužšalantis jūrų uostas Baltijos jūroje, magistralinių kelių tinklai (VIA Baltica), geležinkelio kelių tinklas (RAIL Baltica). Lietuva turi ypač palankias sąlygas tapti tikra logistikos šalimi bei sujungti Vakarų Europos šalis su Azijos šalimis.

Įvertinus jau nuveiktus darbus bei įgyvendinus darbo autoriaus numatytą logistikos centrų plėtrą Lietuva kelių metų laikotarpyje gali tapti tikra logistikos šalimi jungiančia Vakarų Europos šalių prekybinius kelius su Azijos šalių prekybiniais keliais.

Literatūra

- Altman, R.C. (2009). Globalization in Retreat. *Journal of Foreign Affairs*. Vol. 88, pp. 2-7.
- Bauman, Z. (1998). *Globalization: Human Consequences*. Cambridge, Human Press.
- Christopher, M. (2007). *Logistika ir tiekimo grandinės valdymas*, Eugrimas, Vilnius.
- Ciburienė, J. (2009). The Inovativeness of SME Activity in the Context of Globalization in Lithuania. *Ekonomika ir vadyba – 2009: [14-osios] tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga*. Kauno Technologijos Universitetas. ISSN 1822-6515. 2009. p. 307-314.
- Gylis, P. *Ekonomika antiekonomika ir globalizacija: monografija*. 2008. 37 p.
- Grižas, A. (2006). *Globaliniai ekonominiai procesai*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
- Guillen, M. Is Globalization Civilizing, Destructive or Feeble? A Ceitic of Five Key Debates in the Social-Science Literature. *Annual Review of Sociology*, 2000, Vol. 27.
- Held, D., et. al. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika, kultūra, Vilnius, Margi raštai*. 2002. p. 26-35.
- Hosseinzadeh, H. (2010). Impact of Globalization on Agricultural Production, Exports and Imports in Iran. *The IUP Journal of Appied Economics*, Vol. 9, No.1, p. 64-78.
- Kolodko, G.W. (2001). Globalziation and Transformation, Illusions and Reality. *Journal of Emerging Markets Finance*, Vol. 5, pp. 207-252.
- Kuzmickas, B. Šiuolaikinė filosofija: globalizacijos amžius. Monografija. Vilnius, 2004, pp. 332.
- Lezgovko, A. (2003). Lietuvos draudimo rinka ir sąlygos. *Ekonomika*. Nr. 63, pp. 32-40.
- McMillan, C. (2009). The Great Game: How Globalization Changes the Managerial Mindset. *Ivey Business Journal*, Vol. 73, pp. 4-10.
- Palšaitis, R. (2010). Šiuolaikinė logistika. Technika, Vilnius.
- Šilėnas, Ž. (2006). Globalizacija: mažiau išsivysčiusios šalys ir Lietuva. *Laisvoji rinka*. Nr. 3, pp. 4-8.

Ignas MASTEIKA

LOGISTICS SYSTEM IN LITHUANIA IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Summary

This paper is a theoretical analysis, opening with the introduction where the problem of the research, the object of the research, the purpose of the research and the research methods are described. The analysis revealed that the logistics system in Lithuania changed a lot compared with the situation years ago. The impacts of globalization has steadily increased with the effect that supply chains have become longer and more complex. The competition has got worse due to the fact that barriers to trade have been gradually reduced. At the moment Lithuania is changing its logistics strategy: building new logistics centers, preparing sea, ground and rail roads for higher standards. Lithuanian becomes the main connection between Western Europe and CIS nations. The main object of this article is the trends of logistics in Lithuania according to globalization. The principal purpose of the article is systemization and thorough description of the knowledge and information (found in a large number of sources) about the economic globalization concept, globalization trends guidelines, processes in logistics, Lithuanian logistics system, to present a coherent overview on such aspects of globalization and logistics as: impacts of globalization, logistics centers, logistics system in Lithuania.